

Oponentský posudek disertační práce

HOMOKY, VENDULA. *Hodnotící kompetence učitele na 1. stupni ZŠ se zaměřením na sebehodnocení žáků*. Disertační práce. Praha: Pedagogická fakulta UK, 2018.

Studijní program: Pedagogika
Studijní obor: Pedagogika
Student: **Mgr. Vendula Homoky**
Název práce: **Hodnotící kompetence učitele na 1. stupni ZŠ se zaměřením na sebehodnocení žáků.**

Oponent: doc. PhDr. Renata Šikulová, Ph.D.
Pracoviště: Katedra preprimárního a primárního vzdělávání, PF UJEP, Ústí nad Labem

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh): 121
Počet stránek příloh: 27
Počet titulů a dalších zdrojů
v seznamu literatury: 78

1. Aktuálnost zvoleného tématu

Disertační práce přináší zajímavý pohled na problematiku hodnocení ve školním prostředí a hodnotící kompetenci učitele 1. stupně základní školy. Aktuální společenské i odborné nároky na učitele základní školy, promítající se do požadavků zvládat širší spektrum odborných, pedagogicko-psychologických i sociálních znalostí a dovedností, se odrážejí také v potřebě změnit kvalitu hodnotících procesů ve škole. Hodnotící aktivita je přirozenou složkou každé lidské činnosti. Proto i ve společných činnostech učitele a žáků, patří mezi podstatné stránky vyučovacího procesu. Pokud přijmeme myšlenku, že je žák v moderním vyučování chápán jako objekt i subjekt výchovy, že má k němu být přístupováno jako k aktivnímu činiteli vyučování a vlastního učení, pak mu musíme přiznat i spolupodílnictví na procesu hodnocení. Všechny hodnotící aktivity učitele by měly směřovat k tomu, aby se žáci naučili hodnotit svoji práci a své učení, aby přemýšleli o svém učení a hodnocení jim v učení pomáhalo.

Tematické směřování práce vychází z profesního zájmu autorky a jeho výběr byl umocněn i zkušenostmi, které získává při své pedagogické práci. Volbu tématu s akcentem na hodnotící kompetenci učitele a rozvoj sebehodnotících dovedností žáků hodnotím pozitivně a považuji zvolené téma za aktuální a diskutované.

2. Struktura práce

Posuzovaný text má teoreticko-empirický charakter, přičemž zpracování obou těchto složek se vyznačuje náležitou úrovní, vyvážeností, logickou strukturovaností a provázaností. Při zpracování teoretické části vycházela autorka z dostatečného počtu titulů odborné literatury a dalších zdrojů, což jí umožnilo získat solidní materiál k formulování teoretických východisek a svědčí o dobré orientaci autorky ve sledované problematice.

Teoretická část je strukturovaná do pěti kapitol, z nichž poslední je možné vnímat jako určité shrnutí či přechod k výzkumnému segmentu. V první kapitole se autorka věnuje ukotvení pojmu učitel, jeho profesi, pozornost zaměřila na profesní kompetence a kvality učitele. V pojetí učitelství preferuje model, který je stavěn na otevřené profesionalitě založené na osobnosti učitele jako odborníka ve výchově a vzdělávání. Část věnovanou učiteli pak uzavírá téma reflexe a sebehodnocení v profesi učitele. Druhou kapitolu autorka tematicky směřuje na žáka, jeho osobnost a klima ve školní třídě. V této části vnímám jako nadbytečné shrnutí přístupů k sociálnímu klimatu, kdy jde v podstatě o informativní výčet existujících přístupů bez náznaku přímého vztahu k hodnocení a sebehodnocení. Autorka mohla uvést do souvislostí např. potřebu příznivého sociálního klimatu při zavádění sebehodnotících aktivit žáků do vyučování. Třetí i čtvrtou kapitolu považuji vzhledem k tématu práce za klíčovou. Autorka se v ní poměrně podrobně věnuje hodnocení a sebehodnocení žáků, přičemž neopomněla zahrnout do obsahu také formativní hodnocení a zpětnou vazbu. Společně se čtvrtou kapitolou, ve které se zabývá sebehodnocením žáků, považuji tyto dva segmenty teoretické části za základní pro celou práci.

Výzkumný segment obsahuje všechny části, které jsou pro prezentaci výzkumného šetření nezbytné. Hlavním cílem výzkumu bylo „zjistit, jak učitelé na prvním stupni základní školy rozvíjejí ve vyučovacím procesu sebehodnocení žáků“ (s. 76). Výzkumná část se věnuje především možnostem a četnostem zařazování sebehodnocení do vyučování. Dílčí cíle, formulované na straně 76, korespondují s hlavním cílem i se zaměřením disertační práce.

3. Požitá metodologie

Design výzkumu v disertační práci byl zvolen s ohledem na cíle a výzkumné otázky. Autorka se rozhodla pro kvalitativní výzkum opřený o vícečetnou případovou studii. Výběr výzkumného vzorku byl záměrný podle stanovených kritérií (s. 77). Vzorek tvořily dvě základní školy a šest učitelů prvního stupně. Pro zajištění metodologické triangulace použila několik metod, popisovaných na s. 79-88. Základní metodou pro sběr dat byl zvolen polostrukturovaný rozhovor s učiteli a žáky. Pro zpracování audiozáznamu bylo použito otevřené kódování pomocí softwarového programu pro kvalitativní analýzu dat MAXQDA 11 (ukázka s. 160) a následně byla využita technika „vyložení karet“.

V kapitole 2.6 - Výzkumná zjištění popisuje autorka výsledky analýzy rozhovorů. *Promítly se do textu také výsledky dalších použitých metod?* Z textu to explicitně nevyplývá. Minimální

strukturace textu v této části práce ztěžuje orientaci ve výsledcích. Kapitola Shrnutí výsledků analýzy (s. 113-124) má podobu spíše diskuse, možná ve snaze podpořit svá zjištění se autorka odvolává na názory odborníků. Celá tato výzkumná část je poměrně rozsáhlá a je dokladem toho, že autorka odvedla velký kus práce. Přesto mohl být praktický přínos přece jenom významnější.

Lze jen litovat, že se autorka k výzkumným otázkám, formulovaným na začátku výzkumného segmentu, již nevrací. V závěru práce na ně explicitně vyjádřené odpovědi nenajdeme. U obhajoby by bylo vhodné se k nim vyjádřit.

Závěry, které formuluje na s. 125-129, odpovídají více méně koncepčnímu nastavení škol, ve kterých probíhal výzkum. Jsou do jisté míry poplatné cílové skupině, se kterou autorka pracovala (škola se sebehodnocením žáků již pracuje, učitelky si uvědomují důležitost sebehodnocení pro žáky, do vyučování ho zavádějí, používají různé strategie a nástroje pro sebehodnocení žáků).

4. Uplatnitelnost výsledků pro rozvoj oboru a pro pedagogickou praxi

Výsledky disertační práce považuji za původní, korespondují se stanoveným hlavním cílem práce. Ten se, podle mého názoru, podařilo autorce naplnit, stejně jako dílčí cíle (s. 76).

V následujícím shrnutí uvádím vybrané stránky práce, které považuji za přínosné pro pedagogickou praxi:

- Práce prokazuje dobrý vhled autorky do zkoumané problematiky.
- Výsledky výzkumu předložené v práci lze považovat za příspěvek k rozvoji edukační praxe, zejména ve smyslu zavádění změn a inovací v hodnocení a sebehodnocení žáků v základních školách.
- Zvolená metodologie může být inspirativní pro další studenty i učitele, popř. pracoviště, která se zamýšlejí se nad možnými změnami a inovacemi v přípravě budoucích učitelů.
- Autorka prokázala schopnost empiricky zkoumat edukační realitu na odborné metodologické úrovni.

5. Formální úprava a jazyková úroveň práce

Disertační práce má přehlednou strukturu, zejména teoretická část je zpracovaná velmi dobře. Autorka prokázala, že je schopna své myšlenky sdělovat kvalitním a srozumitelným jazykem. Oceňuji plynulost a návaznost jednotlivých kapitol a podkapitol textu. Drobné jazykové nedostatky nesnižují kvalitu práce, jedná se spíš o chyby z nepozornosti.

Z formálního hlediska bych přivítala vhodnější uspořádání titulů v seznamu použité literatury (internetové zdroje oddělit do samostatného seznamu).

6. Podněty a otázky k obhajobě

- Jaká rizika vnímáte při použití metody pozorování v souvislosti s vaším výzkumným šetřením (2 vyučovací hodiny/ 1 učitelka)?
- Jakým způsobem bylo zjišťováno naplnění kritéria pro výběr vzorku – „učitelé mají individuální přístup ke svým žákům“ (s. 77)?
- Jaké obtíže uváděli učitelé v souvislosti s používáním slovního hodnocení v hodinách?
- Vyplývají z výsledků výzkumného šetření doporučení pro pedagogickou praxi či další výzkum?
- Jakou navrhuje cestu pro rozšíření formativního hodnocení do běžných škol?

7. Závěr

Předložená disertační práce Mgr. Venduly Homoky je kvalitním příspěvkem k řešení aktuální problematiky v oblasti hodnocení a sebehodnocení žáků na 1. stupni základní školy. Autorka ve své disertační práci **prokázala** schopnost samostatné tvůrčí práce v daném oboru. Práce **splňuje** podmínky kladené na disertační práce, a proto ji doporučuji k veřejné obhajobě.

V Ústí nad Labem 25. 4. 2018

doc. PhDr. Renata Šikulová, Ph.D.